

Tatvan Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Süt ve Süt Tüketimi Hakkındaki Düşünce ve Davranışları

Hakan SANCAK^{1*}, Dilara BAŞAT DERELİ²

¹Bitlis Eren Üniversitesi, Tatvan Meslek Yüksekokulu, Gıda İşleme Bölümü, 13200 Tatvan/Bitlis, Türkiye.

²Bitlis Eren Üniversitesi, Tatvan Meslek Yüksekokulu, Kimya ve Kimyasal İşleme Teknolojileri Bölümü, 13200 Tatvan/Bitlis, Türkiye.

Geliş Tarihi: 07.12.2018

Kabul Tarihi: 18.06.2019

Özet: Bu araştırma Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin bazı demografik bilgileri ile süt tüketim alışkanlıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Anket çalışmasına 112 (%41.03)'si bayan ve 161 (%58.97)'i erkek olmak üzere toplam 273 öğrenci katılmıştır. Yüz yüze görüşmeler sonucu elde edilen veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiş, kategorik değişkenler için ki-kare, sürekli değişkenler için ise t-testi ve varyans analizi uygulanmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin düzenli süt tüketim alışkanlığı olmadığı (%89.01) ve sadece %11.36'sının her gün düzenli olarak süt tükettikleri belirlenmiştir. Ayrıca, içme sütü satın alınırken son kullanma tarihine özen gösterildiği (%47.62) ve kalite güvencesine dikkat edildiği (%63.74) tespit edilmiştir. Katılımcıların %63'ü toplumun süt içme konusunda yeterince teşvik edilmediğini düşündüğünü belirtirken, toplumu süt içmeye teşvik etmek için en etkili yöntemlerin eğitim/seminer (%38.83) ve sosyal medya (%28.57) olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Yapılan bu çalışmayla toplumun düzenli süt tüketme alışkanlığı kazanarak süttten daha fazla faydalanılabilmesine en önemli katkıyı, özellikle teknolojik imkânlar kullanılarak yaygınlaştırılacak eğitim faaliyetlerinin sunabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süt tüketimi, Tüketici davranışları, Tatvan.

Opinion and Behaviors of Tatvan Vocational School Students About Milk and Milk Consumption

Abstract: This study was conducted to determine some demographic information and milk consumption habits of students who studying in Bitlis Eren University Tatvan Vocational School. 112 female (41.03%) and 161 male (58.97%), 273 students in total participated in the survey study. The data obtained from face-to-face interviews were evaluated statistically. In this evaluation, a chi-square test for categorical variables, t-test and analysis of variance for continuous variables was applied. In this study, it was determined that many students were not in the habit of consuming milk (89.01%) and only 11.36% of the participants regularly consumed milk every day. Additionally, it was determined that 47.62% of the participants paid attention to expiration dates when buying milk and 63.74% of the participants were mindful of quality assurance. While 63% of the participants stated that they thought that the society was not encouraged enough to consume milk, and the most effective methods to encourage the society to consume milk were education/seminars (38.83%) and social media (28.57%). With this study, it was concluded that the most important contribution to the society to benefit of milk by gaining the habit of regular milk consumption, can offer educational activities that will be widespread by using technological opportunities.

Keywords: Milk consumption, Consumer behavior, Tatvan.

Giriş

Büyüme ve gelişmenin sürdürülmesi ile sağlığın korunabilmesi amacıyla hayvansal ve bitkisel kaynaklı besin öğelerinin yeterli ve dengeli bir şekilde alınması gereklidir (Baysal, 2014; Demirci, 2007). Hayvansal gıdalar içerisinde önemli bir yere sahip olan süt, dengeli beslenme için gerekli besin öğelerinin birçoğunu yeterli miktarda içermektedir. Biyolojik değeri yüksek olan süt proteinleri büyüme ve gelişme için, sütün bileşimindeki kalsiyum ile fosfor ise kemik ve diş sağlığı için önemlidir. Günlük protein ihtiyacının yaklaşık yarısı ve başta riboflavin olmak üzere B grubu vitaminlerin birçoğu düzenli günlük süt tüketimiyle karşılanabilmektedir (Anonim, 2015; Anonymous, 2015; Demirci, 2007; Graulet ve ark., 2013; Metin, 2001; Tekinşen, 1997). Sütte enerji verebilecek besin öğelerinin miktarlarına bağlı olarak değişmekle birlikte, bir litre süt yaklaşık 600-

700 kalori içermektedir (Demirci ve Şimşek, 1997; Metin, 2001). İnsan vücudunun uygun bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için gerekli olan çok çeşitli besin elementlerini zengin bir şekilde bünyesinde barındıran doğal formdaki süt, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyada gittikçe artan tüketimiyle küresel nüfusun büyük bir kısmı için diyetlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Handford ve ark., 2016).

Dünyada çiğ süt üretiminin 2016 yılında yaklaşık 800 milyon ton ve yıllık kişi başına düşen tüketimin ise 111 kg civarında olduğu bildirilmiştir (Anonymous, 2017). Farklı ülkelerde yıllık kişi başına düşen süt miktarları da Ukrayna'da 117.56 kg, Avustralya'da 103.47 kg, Amerika Birleşik Devletleri'nde 81.12 kg, Avrupa Birliği'nde 65.59 kg, Rusya Federasyonu'nda 59.73 kg, Arjantin'de 37.97 kg ve Çin'de 10.49 kg'dır (Anonymous, 2018).

Türkiye'deki çiğ süt üretimi 2017 yılında 21 milyon ton civarında gerçekleşmiş ve yıllık kişi başına düşen tüketim de 407 kg olmuştur (Anonim, 2018). Bir ülkedeki tüketicilerin içme sütü tüketim alışkanlıkları, o ülkedeki tüketicilerin ekonomik ve sosyal durumlarıyla, ayrıca aile, cinsiyet, yaş, yaşam tarzı ve meslek gibi bireysel özellikleriyle ilişkilidir (Kurajdova ve Tábořecká-Petrovicova, 2015). Tüketicilerin kültürel özellikleri veya ürünün etiket bilgileri de tercih edilen içme sütünün pastörize veya steril süt olmasına neden olabilmektedir (Liem ve ark., 2016).

Ülkemizdeki süt tüketimi birçok gelişmiş ülkenin gerisinde kaldığından süt tüketim alışkanlıklarını etkileyen faktörlerin belirlenerek süt tüketimini arttıracak faaliyetlerin daha planlı ve bilinçli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Toplumun her kesimi için gerekli olan düzenli beslenme üniversite gençliği açısından ayrı bir öneme sahiptir. Üniversite öğrencilerinin aile yaşantılarından ayrılarak seçimlerini bireysel olarak yapmaya başlamaları, beslenme alışkanlıklarında da değişimlere neden olmaktadır. Yeni bir düzene alışmak zorunda kalan öğrencilerin beslenme davranışlarının ve süt tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi, yeterli ve dengeli beslenememe durumlarında oluşabilecek problemlerin çözümüne katkıda bulunulması yönünden önemlidir.

Diğer yandan süt endüstrisinin ürettiği içme sütlerini daha iyi pazarlayabilmesi, ürün niteliklerini geliştirebilmesi ve ürün çeşitliliğini arttırabilmesi için süt tüketim tercihlerini etkileyen faktörlerin tam olarak bilinmesi gerekmektedir (Kurajdova ve Tábořecká-Petrovicova, 2015). Son yıllarda süt ve süt ürünleri tüketimi ile protein allerjileri arasında bir korelasyon olduğu (Jianqin ve ark., 2016) ve sütte bulunan kimyasal veya biyolojik kontaminantlardan dolayı tüketicilerde belli bir çekingenlik olduğu bilinse de (Sancak ve ark., 2019), süt insanlar arasında en fazla tercih edilen içecekler arasındadır (Hanford ve ark., 2016; Pereira ve Vicente 2017; Thorning ve ark., 2016).

Türkiye'de üniversite öğrencilerinin süt ve süt ürünleri tüketim alışkanlıklarını belirlemeye yönelik yapılan bazı araştırmalarda (Çetinkaya, 2010; Para ve ark., 2018; Şimşek ve Açıkgöz, 2011; Yalçın ve Argun, 2017), süt ve ürünlerinin yeterince tüketilmediği ve daha planlı çalışmalar yapılarak bu ürünlerin tüketiminin arttırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu araştırmada da Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin beslenmede önemli bir yeri olan süt hakkındaki bilgi düzeyleri ile süt tüketim alışkanlıkları incelenmiştir.

Materyal ve Metot

Tatvan Meslek Yüksekokulu öğrencilerine uygulanan anket için Bitlis Eren Üniversitesi Etik İlkeleri ve Etik Kurulu'na 2018 yılının Nisan ayında müracaat edilmiş, ilgili kurulun 12.04.2018 tarih ve 2018/4-III sayılı kararı ile Etik Kurul izni alınmıştır. Anket soruları, literatür taraması yöntemiyle önceden yapılan benzer çalışmalardan (Çebi ve ark., 2018; Çetinkaya, 2010; Durmaz ve ark., 2002; Para ve ark., 2018; Şimşek ve Açıkgöz, 2011; Tarakçı ve ark., 2003; Yalçın ve Argun, 2017) düzenlenmiştir. Oluşturulan anket Tatvan Meslek Yüksekokulunun tüm sınıflarında eğitim gören ve ankete katılmak isteyen toplam 273 öğrencinin kişisel onamları alınarak Nisan-Mayıs 2018 tarihlerinde yüz yüze uygulanmıştır. Elde edilen bulgular SPSS 22.0 paket programında değerlendirilmiş, kategorik değişkenler için ki-kare, sürekli değişkenlerin karşılaştırılmasında iki grup için bağımsız örneklem t-testi ve ikiden fazla grup için ise tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır (SPSS, 2013).

Bulgular

Sosyodemografik ve sosyoekonomik özellikler:

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören ve ankete katılan toplam 273 öğrencinin 112 (%41.03)'sini kız ve 161 (%58.97)'ini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Kız öğrencilerin 21-25 yaş aralığındaki oranı %54.46, erkek öğrencilerde %67.7 olarak belirlenmiştir. Öğrenci ailelerinin %72.89'u il/ilçe merkezlerinde ve %27.11'i köy/belde sınırları içerisinde yaşamaktadır. Öğrenimleri sırasında öğrencilerin %39.19'u yurt/misafirhanede, %34.8'i aile/akrabaları ile evde, %19.05'i aileden ayrı arkadaşları ile evde ve %6.96'sı aileden ayrı tek olarak evde ikamet etmektedir. Ebeveynlerden babaların en çok serbest meslekle (%35.16) uğraştığı, annelerin ise çoğunun ev hanımı (%85.35) oldukları, her iki grup için sırasıyla %28.21 ve %25.64 oranlarında en çok ilköğretim mezunu oldukları belirlenmiştir. Aileler ve öğrencilerin aylık gelirleri ile öğrencilerin öğrenimleri sırasında aylık gelirlerinden beslenme için harcadıkları miktarlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Süt tüketim alışkanlıkları: Öğrencilerin %76.19'unun süt içmekten hoşlandığı, %89.01'inin düzenli süt tüketme alışkanlığının olmadığı, kız öğrencilerin %8.93'ünün ve erkek öğrencilerin %13.04'ünün her gün süt tükettikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin aileleri ile birlikteyken ve öğrenimleri sırasındaki günlük süt tüketimleri Tablo 2'de sunulmuştur.

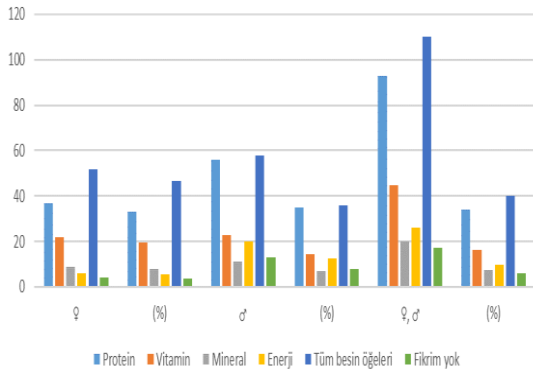
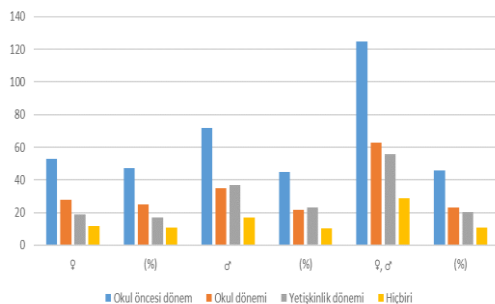
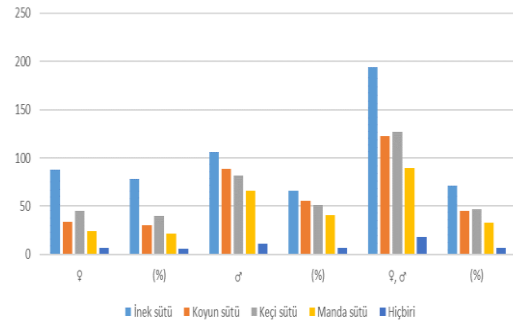
Tablo 1. Aile ve öğrencilerin aylık gelirleri ile öğrencilerin beslenme harcamaları (₺).

Öğrenci Ailelerinin Aylık Geliri						
₺	♀	(%)	♂	(%)	♀, ♂	(%)
< 1663	40	35.71	43	26.71	83	30.40
1663-2499	28	25.00	46	28.57	74	27.11
2500 - 3499	29	25.89	37	22.98	66	24.18
3500 - 4499	7	6.25	16	9.94	23	8.42
4500 - 5416	2	1.79	8	4.97	10	3.66
> 5416	6	5.36	11	6.83	17	6.23
Öğrencilerin Aylık Geliri						
₺	♀	(%)	♂	(%)	♀, ♂	(%)
< 250	18	16.07	28	17.39	46	16.85
250-469	60	53.57	61	37.89	121	44.32
470-999	30	26.79	52	32.30	82	30.04
1000-1499	2	1.79	9	5.59	11	4.03
1500-2055	1	0.89	5	3.11	6	2.20
>2055	1	0.89	6	3.73	7	2.56
Öğrencilerin Aylık Gelirlerinden Beslenme Harcadıkları Miktarlar						
₺	♀	(%)	♂	(%)	♀, ♂	(%)
< 250	84	75.00	95	59.01	179	65.57
250-381	17	15.18	33	20.50	50	18.32
382-492	7	6.25	17	10.56	24	8.79
>492	4	3.57	16	9.94	20	7.33

Tablo 2. Öğrencilerin aileleriyle ve öğrenim yaşantılarındaki günlük süt tüketim miktarı.

Öğrencilerin Aileleriyle Birlikteyken Günlük Süt Tüketimleri						
mL	♀	(%)	♂	(%)	♀, ♂	(%)
Tüketmeyen	12	10.71	16	9.94	28	10.26
<200 mL	48	42.86	70	43.48	118	43.22
200-400 mL	34	30.36	39	24.22	73	26.74
>400 mL	18	16.07	36	22.36	54	19.78
Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasındaki Günlük Süt Tüketimleri						
mL	♀	(%)	♂	(%)	♀, ♂	(%)
Tüketmeyen	15	13.39	19	11.80	34	12.45
<200 mL	57	50.89	76	47.20	133	48.72
200-400 mL	32	28.57	50	31.06	82	30.04
>400 mL	8	7.14	16	9.94	24	8.79

Sütün tüm besin öğelerini içerdiğini bilenlerin oranı %40.29 (Şekil 1) ve sokak/çiftlik sütünü tercih edenlerin oranı %61.53 olarak belirlenmiştir. Ankete katılanların sütün hangi dönemlerde tüketilmesinin önemli olduğuna dair fikirleri Şekil 2'de ve tercih ettikleri süt türleri Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Öğrencilerin içme sütünün besin değeri hakkındaki fikirleri.**Şekil 2.** İçme sütünün tüketilmesinin önemli olduğu dönem/dönemler.**Şekil 3.** Öğrencilerin tercih ettikleri süt türleri.

Öğrenciler en çok süt içme nedenleri olarak sütün besleyici özelliğini (%32.97), süt tüketmeme nedenleri olarak ise süt tüketme alışkanlıklarının olmamasını (%50.92) belirtmişlerdir. Süt içme alışkanlığının okul öncesi dönemde kazanılması (%45.79), tüketilen sütün marketten temin edilmesi (%54.21), süt alınırken alım yerlerinin güvenilirliği (%63.37) ve yarım yağlı süt tüketilmesi (%38.83) öğrencilerin farklı sorularda en yüksek oranda tercih ettikleri cevaplar olmuştur. Öğrencilerin içme sütü satın alırken son kullanma tarihine (%47.62) ve kalite güvencesine (%63.74) dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Ankete katılanların çoğunluğu (%54.21) süt fiyatlarının pahalı olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin süt tüketirken düzenli öğün seçimlerinin olmadığı, genelde sütün sıcak tüketildiği (%57.14), bazı öğrencilerin içme sütüne ek besinler ilave ettikleri ve süte karşı hassasiyetlerinin fazla olmadığı belirlenmiştir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından toplumun süt içme konusunda yeterince teşvik edilmediğini (%63) ve süt içme alışkanlığının kazandırılması için en etkili yöntemlerin eğitim/seminer (%38.83) ve sosyal medya (%28.57) olduğunu ifade ettikleri görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören ve anket sorularını cevaplayan kız öğrencilerin %73.21'i ve erkek öğrencilerin %78.26'sı süt içmekten hoşlandıklarını, tüm öğrencilerin %14.65'i ise kesinlikle süt içmediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin cinsiyetleri ile içme sütünden hoşlanmaları arasında istatistiksel olarak önemli düzeyde bir ilişki ($P < 0.05$) belirlenmiştir. Bu çalışmada tespit edilen öğrencilerin süt içmekten hoşlanma oranları, Van'da belirlenen üniversite öğrencilerinin süt içmekten hoşlanma oranlarından (%45.2) (Ayar ve Demirel, 2000) farklı, Tarakçı ve ark. (2003), Durmaz ve ark. (2002) ile Yalçın ve Argun (2017)'un belirledikleri oranlar ile (%78.96, %77.41 ve %73.3) benzer bulunmuştur. Yapılan diğer çalışmalar ile birlikte bu

çalışmadan elde edilen bulgulardan bazı öğrencilerin süttten hoşlandıkları ve içebildikleri sonucu çıksa da bu oranların artması için etkin eğitim programlarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada kız öğrencilerin %90.18'i ve erkek öğrencilerin %88.2'si her gün düzenli süt içme alışkanlıklarının olmadığını belirtmişlerdir. Üniversite öğrencilerinin düzenli süt tüketme alışkanlığı oranını Çetinkaya (2010) %33 Yalçın ve Argun (2017) ise %20 olarak bildirmişlerdir. Şimşek ve ark. (2005) İstanbul'da ailelerin çoğunda düzenli süt tüketim alışkanlığının olmadığını ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak düzenli süt tüketmeyen öğrencilerin oranını Tarakçı ve ark. (2003) %83.86, Çebi ve ark. (2018) %85.6 olarak bildirmişlerdir. Yılmaz ve Özkan (2007) Balıkesir Üniversitesi öğrencilerinin kahvaltıda %5.1'inin süt ve %81.1'inin çay tükettiklerini, gün içerisinde çaydan başka en çok tüketilen içeceklerin su, meyve suyu ve kahve olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan bu araştırmada kız öğrencilerin %26.79'u haftada bir ve %8.93'ü her gün; erkek öğrencilerin %34.78'i haftada bir ve %13.04'ü her gün süt tükettiklerini ifade etmişlerdir. Ayda birden daha az sıklıkta veya hiç süt tüketmeyen kız ve erkek öğrencilerin oranları sırasıyla %29.46 ve %18.63 olarak belirlenmiştir. Yalçın ve Argun (2017) öğrencilerin %15.8'inin haftada birkaç kez ve %48.3'ünün ayda birkaç kez süt tükettiklerini belirtmişlerdir. Ankete katılan öğrencilerin süt içme alışkanlıklarının kısmen olduğu, cinsiyet ile süt içme alışkanlığı arasında önemli bir ilişkinin olmadığı ($P>0.05$) görülmüştür. Öğrencilerin yeterli ve dengeli beslenebilmeleri için süt ve süt ürünlerini düzenli tüketme bilincini kazanmaları gerekmektedir.

Beslenmede yetişkinler için tüketilmesi gereken günlük üç porsiyon süt göz önüne alındığında (Anonim, 2015), bu araştırmadaki kız öğrencilerin sadece %16.07'sinin, erkek öğrencilerin ise %22.36'sının aileleri ile birlikteyken, kız öğrencilerin %7.14'ünün ve erkek öğrencilerin de %9.94'ünün öğreimleri sırasında günlük 400 ml'den fazla süt tükettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin barındıkları yerler ile tükettikleri süt miktarları arasında önemli bir ilişki ($P<0.05$) bulunmuştur. Para ve ark. (2018) kız öğrencilerin %84.9'unun, erkek öğrencilerin %61.5'inin günlük 100-250 mL arasında süt tükettiklerini bildirmişlerdir. Yalçın ve Argun (2017) her gün süt tüketen öğrencilerin %12.5'inin bir su bardağından (200 mL) az, %62.5'inin bir su bardağı ve %25'inin ise iki su bardağı süt içtiklerini, Çetinkaya (2010) ise öğrencilerin %25'inin günde bir bardak, %5'inin iki bardak ve %3'ünün üç bardak süt tükettiklerini belirlemişlerdir. Öğrenciler, dengeli

beslenebilmeleri için süt tüketimini arttırmaları konusunda özendirilmeli, özellikle eğitimleri sırasında içme sütü temin edebilmeleri için gerekli maddi şartlara sahip olabilmeleri sağlanmalı veya toplu tüketim yerlerinde ücretsiz olarak doğrudan içme sütü verilmesi gibi uygulamalarla süt tüketimleri teşvik edilmelidir.

Bu araştırmada ankete katılan kız öğrencilerin %27.68'i ve erkek öğrencilerin de %36.65'i en çok süttün besleyici özelliğinden dolayı süt içtiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler sütü besleyici özelliğinin yanı sıra lezzetli olması (%24.18), hastalıkta ilaç olarak (%18.32), alışkanlık (%16.12) ve büyüklük tavsiyesi/zorlamasıyla da (%13.55) tükettiklerini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda üniversite öğrencilerinin sütü besleyici olmasından dolayı içme oranları %62.98 (Durmaz ve ark., 2002), %59.7 (Şimşek ve Açıköz, 2011) ve %42.5 (Yalçın ve Argun, 2017) olarak bildirilmiştir. Kahraman (2016) ise benzer bir çalışmada katılımcıların sütü en çok sağlık açısından (%81.9) tüketmeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu araştırmada olduğu gibi benzer çalışmalarda da süttün en çok besleyici özelliğinden dolayı içildiği, ayrıca süttün sağlıklı olduğu düşüncesinin de ön plana çıkarak tüketildiği görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilere içme süttünün besin değeri hakkındaki fikirleri sorulduğunda, öğrencilerin %40.29'u süttün tüm besin öğelerini içerdiğini, ayrıca 17 öğrenci de (%6.23) konu ile ilgili bir fikirlerinin olmadığını belirtmiştir (Şekil 1). Para ve ark. (2018) yaptıkları bir anket çalışmasında; öğrencilerin %40.5'inin süttün protein kaynağı olduğunu, sadece %4.1'inin süttün tüm besin öğelerini içerdiğini ve %38.5'inin de konu hakkında bilgilerinin olmadığını söylediklerini bildirmişlerdir. Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak Tarakçı ve ark. (2003) öğrencilerin %35.33'ünün süttün tüm besin öğelerini içerdiğini ve enerji sağladığını ifade ettiklerini bildirmişlerdir. Her ne kadar yapılan bu çalışma ve diğer çalışmalarda anket katılımcılarının bir kısmı süttün tüm besin öğelerini içerdiğini bildiklerini belirtseler de katılımcıların birçoğunun süttün besleyiciliği hakkında yetersiz bilgiye sahip olduğunun belirlenmesi, bu konuyla ilgili bilgi düzeyinin eksikliğini göstermekte ve bu eksikliğin giderilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu araştırmada, süttün tüketilmeme veya az tüketilme nedenleri de çoklu seçeneklerle incelenmiştir. Öğrencilerin %50.92'si alışkanlıklarının olmamasından, %8.06'sı kokusundan, %9.89'u rahatsızlık verdiğinden, %10.62'si tadından dolayı süt tüketmediklerini veya az tükettiklerini bildirirlerken, 25 kız öğrenci (%22.32) ve 50 erkek öğrenci (%31.06) bu soruya cevap vermemiştir. Tarakçı ve ark. (2003) öğrencilerin genelde süt tüketmeme nedenlerini

alerjik rahatsızlık (%13.48), koku (%23.6) ve tat (%33.71); Durmaz ve ark. (2002) da rahatsızlık vermesi (%12.77), koku (%32.98) ve tat (%34.04) olarak bildirmişlerdir. Yalçın ve Argun (2017) süt içmeme nedenlerine öğrencilerin sadece %55'inin cevap verdiğini ve bunlardan %60.6'sının alışkanlığın olmamasından, %18.1'inin tadından, %13.6'sının rahatsızlık verdiğinden ve %4.5'inin fiyatından dolayı süt içmediklerini belirtmişlerdir. Şimşek ve Açıkgöz (2011) üniversite öğrencilerinde sütün tadından (%38.6) ve kokusundan (%37.6) etkilenenlerin oranını yüksek bulduklarını, alerji sorunundan dolayı da öğrencilerin %10,1'inin süt içmek istemediklerini bildirmişlerdir. Çebi ve ark. (2018) süt içilmeme nedenlerinin başında %84 ile alışkanlık olmaması geldiğini, Para ve ark. (2018) ise süt tüketmeyen kız öğrencilerin %45.7'sinin ve erkek öğrencilerin de %72.2'sinin sütü neden tüketmediklerini bilmediklerini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda süt içmeme nedenleri arasında önemli bir orana sahip olan süt içme alışkanlığına sahip olunmaması, hayatın ilerleyen evrelerinde de problem olmaya devam edecektir. Süt içmeme nedenleri olarak belirlenen tat, koku ve rahatsızlık verme gibi faktörlerin oranlarında farklılıklar olduğu tespit edilmiş, süt içme alışkanlığının olmaması ve sütün neden tüketilmediğinin bilinmemesi konularının üzerinde hassasiyetle durulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Çağımızda yaygın olarak kullanılan sosyal medya ve internet üzerinden bilgiye daha kısa sürede ulaşılabilen, ancak bu mecralardan ulaşılan bilginin kesin doğru olup olmadığı da çoğu zaman tartışılmaktadır. İlgili kurumlar tarafından daha etkin bir şekilde hazırlanacak kamu spotlarının ve konusunda uzman kişilerin medya üzerinden verecekleri mesajların bilinçli süt tüketimini arttıracığı düşünülmektedir. Küçük yaşlarda kazanılan süt tüketim alışkanlığının daha ileriki yaşlarda da devam ettirilebilmesi ve arttırılması için, Para ve ark. (2018)'nin de ifade ettiği gibi aileler ve okul yönetimleri ile birlikte ortak çalışmalar yürütülmelidir. Özellikle sütün çocukların gelişimindeki önemli fonksiyonları ile yaşamın tüm evresinde tüketilmesi gereken ve hayati öneme sahip olan vazgeçilmez bir gıda olduğu gerçeği her an gündemde tutulmalıdır. Süt içme alışkanlığının ne zaman kazanıldığının belirlenmesine yönelik soruya, ankete katılanların %45.79'u okul öncesi dönem, %23.08'i okul dönemi ve %20.51'i de yetişkinlik dönemi cevaplarını vermişlerdir. Okul sütü programı hakkında öğrencilerin %60.07'si bu programı faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Ancak, öğrencilerden %8.79'unun okul sütü uygulamasının gereksiz olduğunu ve %31.14'ünün de konu hakkında bir fikirlerinin olmadığını beyan etmeleri dikkat çekmektedir. Karagözlü ve ark. (2005) süt içme alışkanlığının daha çok okul öncesi dönemde

(%79.16), Yalçın ve Argun (2017) bu alışkanlığın daha çok okul öncesi (%30.8) ve okul dönemlerinde (%21.7) kazanıldığını bildirmişlerdir. İçme sütü alışkanlığının kazanılmasındaki rolünden dolayı okul öncesi ve okul çağında süt tüketimi hakkında yapılacak faaliyetler ve bu dönemlerde okul sütü programının doğru bir şekilde uygulanması, bireylerin süt tüketim alışkanlığı kazanması ve süt tüketiminin yaygınlaşması açısından önemlidir.

Sütün hangi dönem/dönemlerde tüketilmesi önemlidir sorusuna bir veya birden fazla seçenek işaretleyen öğrencilerin %34.43'ü çocukluk dönemi, %35,53'ü bebeklik dönemi ve %39.19'u da yaşamın her dönemi şıklarını seçmişlerdir (Şekil 2). Yapılan bir çalışmada, sütün yalnızca çocuklar tarafından mı tüketilmesi gerektiği sorusuna öğrencilerin %93.3'ünün hayır cevabını verdikleri bildirilmiştir (Çetinkaya, 2010). Üniversite öğrencilerinin süt ve tüketimi konularında bazı eksik, yanlış ve yetersiz bilgilerinin olması ve birçoğunun günlük süt tüketimine yeterli özeni göstermemelerine rağmen, bu araştırmadaki öğrencilerin %39.19'unun sütün yaşamın her evresinde içilmesi gereken besleyici bir gıda olduğunu bilmeleri konu ile ilgili oluşan farkındalık açısından önemlidir.

Öğrencilerin tercih ettikleri süt türleri Şekil 3'de gösterilmiş, inek sütü en çok tercih edilen süt türü (%71.06) olmuş ve bu sonuç Ocak ve Önder (2014) ile Çebi ve ark. (2018)'nin bulguları ile benzer bulunmuştur. Ayrıca bu araştırmada yüksek sayılabilecek bir oranda (%32.97) manda sütü tercih edilmiştir. Türkiye'de manda yetiştiriciliğinin %5.52'lik kısmı Bitlis ilinde ve %21.42'si de Ortadoğu Anadolu (TRC) ve Güneydoğu Anadolu (TRB) bölgelerinde yapılmaktadır (Anonim, 2017). Türkiye'de manda yetiştiriciliğinin yaklaşık 1/5'inin ilgili bölgelerde yapılması ile öğrencilerin çoğunun bu bölgelerle yaşamsal bağlarının olması manda sütü tercihinin yüksek olmasına etki eden faktörler olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırmada sokak/çiftlik sütü (%61.53) en çok tercih edilen süt çeşidi olmuştur. Karagözlü ve ark. (2005) Celal Bayar Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada pastörize sütün %50.4, UHT sütün %40.7 ve sokak sütünün %5,3 oranlarında tercih edildiğini bildirmişlerdir. Para ve ark. (2018)'nin yaptıkları çalışmada da en çok pastörize süt ve en az sokak sütü tercih edilmiştir. Ailelerin Adana'da sadece %4.2'sinin (Ocak ve Önder, 2014) ve İstanbul'da ise %11'inin sokak sütünü tercih ettikleri bildirilmiştir (Şimşek ve ark., 2005). Yapılan birçok çalışmada pastörize sütün sokak sütüne oranla daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Şanlıurfa'da yapılan bir çalışmada (Çelik ve ark.,2005), ailelerin %46.3'ünün açık süt tükettiklerinin bildirilmesi ve tüketilen bu sütün %33.7'sinin sokak sütçüsünden alınması bu araştırmanın bulguları ile

örtüşmektedir. Sokak/çiftlik sütünün iki araştırmada da anket uygulananlar tarafından daha fazla tercih edilmesinde, araştırmaların yapıldığı ve öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları bölgelerde hayvancılığın yaygın olması ile sütün küçük aile işletmeleri tarafından piyasaya sürülmesi etkili olmuş olabilir. Bitlis'teki bir çalışmada pastörize/sterilize sütün %47.5 ve sokak satıcısından alınan açık sütün %17.5 oranlarında tercih edildiği belirtilmiştir (Yalçın ve Argun, 2017). Bu araştırma ile hemen hemen aynı bölgede yapılan çalışmada pastörize/sterilize sütün daha çok tercih edilip sokak satıcısından alınan açık sütün daha az tercih edilmesinde, ilgili araştırmaya katılan öğrencilerin Sağlık Yüksekokulu'nun Beslenme ve Diyetetik, Hemşirelik ve Sosyal Hizmetler bölümlerinde öğrenim görmelerinin, ayrıca beslenme ilkeleri ve sağlık derslerinde aldıkları kapsamlı hijyen eğitiminin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden ankete katılanların %54.21'i içtikleri sütü marketten temin ettiklerini ve %34.8'i de direkt üreticiden aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin süt alım yeri tercih nedenleri ise alım yerlerinin güvenilir olması (%63.37), ürünün kolay elde edilmesi (%24.18), planlı bir alışveriş (%14.29) ve ucuzluk (%6.96) olarak belirlenmiştir. İçme sütünün en çok marketten temin edilmesi, yaptıkları çalışmalarda bu oranı %57.06 (Durmaz ve ark., 2002), %60.64 (Tarakçı ve ark., 2003) ve %66.23 (Selçuk ve ark., 2003) olarak bildiren araştırmacıların bulguları ile uyumlu bulunmuştur. Marketlerin birçok yerde bulunması, farklı ürünlere ulaşılabilir nitelikte olmaları ve zaman kaybı yaşanmadan alışveriş yapılabilmesi, süt ve ürünlerinin marketten alınmasındaki tercih nedenleri olabilir. Sütçülerin sütü evin kapısına kadar getirmeleri, bu tür sütlerin doğal ve sağlıklı olduğunun düşünülmesi, ucuz olması, kolay elde edilmesi ve süt satışı yapan kişilerin tüketiciler tarafından tanınıyor olması sütün direkt üreticiden veya sokak sütçüsünden alınmasında öne çıkan unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırmada bir veya birden fazla cevap verilebileceği belirtilen "içme sütü satın alırken dikkat ettiğiniz unsur/unsurlar nelerdir?" sorusu öğrenciler tarafından önemlilik sırasına göre son kullanma tarihi (130/%47.62), sağlıklı/hijyenik olması (116/%42.49), marka (92/%33.7), yağ oranı (79/%28.94) ve fiyat (54/%19.78) olarak cevaplandırılmıştır. Para ve ark. (2018) yaptıkları anket çalışmasına katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (kız %97.5, erkek %86.2) içme sütü satın alırken üretim ve son kullanma tarihine dikkat ettiklerini bildirmişlerdir. Süt satın alınırken bu araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısının en fazla son kullanma tarihine dikkat etmesi, bu oranı

içme sütünde %39.33 olarak bildiren Tarakçı ve ark. (2003) ile %40 olarak bildiren Durmaz ve ark. (2002)'nin bulguları ile uyumludur. Son kullanma tarihine bakmayan tüketicilerin oranları yapılan farklı çalışmalarda %17 (Şimşek ve ark., 2005), %6.8 (Çebi ve ark., 2018) ve %2.6 (Gün ve Orhan, 2011) olarak bildirilmiştir. Özgül ve Aksulu (2006) ambalajlı gıdalarda etiket bilgilerine bakmayan tüketicilerin verileri güvenilir bulmadıklarından bakmadıklarını belirtmişlerdir. Çebi ve ark. (2018) içme sütü alırken tüketicilerin marka tercihine önem verenlerin oranının %79.7 olarak tespit edildiğini ve bu durumun tüketicilerin bilinmeyen markalara mesafeli yaklaştığını gösterdiğini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda katılımcıların süt alırken marka, yağ oranı ve hijyenik kalite gibi kriterlere dikkat ettikleri, ancak son kullanma tarihine daha fazla önem verdikleri gözlenmiştir. Birçok insanın süt alırken bilinçli bir şekilde son kullanma tarihine bakması halk sağlığı açısından olumlu bir alışkanlık olarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmada öğrencilerin %63.74'ünün içme sütü satın alırken kalite güvencesine de dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular irdelendiğinde öğrencilerin konuya ilgili oldukları görülmekte, ancak bu konuda planlı olarak yapılacak eğitim faaliyetlerinin artırılmasının halk sağlığının korunmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Ankete katılan öğrencilere süt fiyatları hakkındaki fikirleri sorulduğunda, öğrencilerin %54.21'i pahalı bulduklarını belirtmişlerdir. Yapılan bazı çalışmalarda (Karagözlü ve ark., 2005; Karakaya ve Akbay, 2014; Şimşek ve Açıköz, 2011) katılımcıların süt fiyatlarını normal karşıladıkları bildirilmiştir. Çebi ve ark. (2018) içme sütüne talebin az olmasına bağlı olarak katılımcıların %70'inin süt fiyatlarını fazla bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak Tarakçı ve ark. (2003) öğrencilerin %50'sinin süt fiyatlarını pahalı bulduklarını, diğer gıdalara göre ucuz sayılabilecek sütün tüketiciler tarafından yeterli bir şekilde tüketilemediğini ve bu durumun direkt süt tüketimini etkileyen önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Para ve ark. (2018) da süt fiyatları hakkındaki düşüncenin zamanla değiştiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin beslenme harcamaları ile süt fiyatları hakkındaki düşünceleri arasında önemli bir ilişki bulunmamasına (P>0.05) rağmen öğrencilerin çoğunun (%65.57) gelirlerinden beslenme için harcayabildikleri miktarın çok az olmasının, onların süt fiyatlarını pahalı olarak değerlendirmesinde etkili olduğunu düşündürmektedir.

Sütün hangi öğünlerde tüketildiği incelendiğinde; öğrencilerin %13.92'si sabah ve %17.22'si sütü akşam tükettiklerini ve %35.16'sı

sütü tüketme zamanının fark etmediğini bildirirlerken, 25 kız (%22.32) ve 23 erkek öğrenci (%14.29) bu soruya cevap vermemiştir. Yapılan farklı çalışmalarda (Para ve ark., 2018; Şimşek ve Açıkgöz, 2011; Tarakçı ve ark., 2003; Yalçın ve Argun, 2017) süt tüketiminin genelde sabah ve akşam vakitlerinde olduğu, ancak düzenli bir şekilde öğün seçiminin olmadığı bildirilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin kahvaltıda %83.15'inin içecek olarak çay ve %11.72'sinin süt içtikleri, süt ürünlerinden ise en çok peynir (%82.05) tükettikleri tespit edilmiştir. Kahvaltıda süt ürünlerinin daha fazla tüketilmesi, süttten alınabilecek besin öğelerinin süt ürünleriyle karşılanacağını düşünülmesinden kaynaklanmış olabilir. Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarının incelendiği çalışmalarda, kahvaltıda sütün tercih edilmesi %6 (Sevindi ve ark.,2007) ve %7.8 (Para ve ark., 2018) gibi düşük oranlarda bildirilmiştir. Üniversite öğrencilerinin öğrenimleri sırasında yaygın olarak kullandıkları yurt/misafirhanelerde sabah kahvaltısında süte daha fazla yer verilmesi veya süt bulundurulmasına dikkat edilmesi ile günün belli bir kısmının geçirildiği okul/yurt kantinlerinde süt içmeyi özendirilen bilgilendirme afişlerinin sürekli bulundurulmasının, üniversite gençliğinde süt tüketiminin artmasına katkı sağlayacak uygulamalar olacağı düşünülmektedir.

Tatvan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin içme sütünü tüketme şekilleri incelendiğinde, daha çok sütün sıcak (%57.14) olarak tüketildiği görülmüştür. Karagözlü ve ark. (2005) ile Para ve ark. (2018) öğrencilerin sütü en çok soğuk tükettiklerini bildirirlerken, Ayar ve Demirulus (2000), Tarakçı ve ark. (2003) ile Yalçın ve Argun (2017) sütün en çok sıcak tüketildiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada öğrencilerin %35.9'u içtikleri süte bal, %33.33'ü ise şeker ilave ettiklerini belirtirlerken, %27.84'ü sütü sade olarak içtiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı öğrenciler içme sütüne kakao/kahve (%11.72), bisküvi/mısır gevreği (%5.86) ve meyve (%2.93) ilave ettiklerini de belirtmişlerdir. Tarakçı ve ark. (2003) öğrencilerin süte en çok şeker katarak (%22.65) içmeyi sevdiklerini, Şimşek ve Açıkgöz (2011) öğrencilerin %49.4'ünün sütü şekersiz, %25.2'sinin şekerli, %11.6'sının kakaolu ve %5.4'ünün de kahve ile birlikte tüketmeyi tercih ettiklerini, Yalçın ve Argun (2017) öğrencilerin %40.8'inin sütü sade ve %14.2'sinin de sütü her şekliyle tükettiklerini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda süt tüketilirken süte bazı ek katkıların katılmasının, öğrencilerin süt içimini kolaylaştırmak ve tüketimi arttırmak için uyguladıkları dikkat çekici unsurlar olduğu değerlendirilmiştir. Çetinkaya (2010)'nın çalışmasında da öğrencilerin kahve içerken %60'ının kahveye süt ve %40'ının ise sütozu katmayı tercih etmeleri, süt ve ürünlerinin kahve ile

birlikte kullanılabilirdiğini göstermektedir. Bütün bu sonuçlar sütün tüketilme şekillerinin kişiden kişiye değiştiğini ve farklı hazırlama şekilleri ile tüketildiğini göstermektedir.

Bu çalışmada en çok yarım yağlı sütün (%38.83) tüketildiği, ayrıca yağsız/light sütü erkek öğrencilerin 3 (%1.86)'ünün tercih ettiği, kız öğrencilerin ise hiçbirinin tercih etmediği belirlenmiştir. Çetinkaya (2010) öğrencilerin %42.7'sinin yağlı sütü, %27.2'sinin ise yarım yağlı sütü tercih ettiklerini bildirmiştir. Bu çalışmanın bulgularına benzer olarak Yalçın ve Argun (2017) öğrencilerin %40'ının yarım yağlı süt, Tarakçı ve ark. (2003) da öğrencilerin yağ oranı yüksek sütlerden kaçınarak az yağlı (%44.54) ve yağsız süt (%7.65) tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Öğrencilerin az yağlı veya yağsız sütü daha çok tercih etmeleri, yağlı sütün sindiriminin zor olduğunun düşünülmesinden veya bu süt tiplerinin fiyat olarak daha ucuz olmasından kaynaklanmış olabilir.

Ankete katılan kız öğrencilerin %99.11'i ve erkek öğrencilerin %96.27'si süt ve ürünlerine hassasiyetlerinin olmadığını bildirmişlerdir. Kız öğrencilerden sadece 1'i hassasiyetinin sütün kokusundan kaynaklandığını, erkek öğrencilerden 2'si sütün kokusuna ve 1'i lezzetine karşı hassas olduğunu, 1'er öğrencide süt ve ürünlerinin kendilerinde bulantı, kabızlık ve alerji oluşturduğunu belirtmişlerdir. Çetinkaya (2010) öğrencilerin süt tüketirken %74.5'inin herhangi bir sorun yaşamadıklarını, ancak bazı öğrencilerin sindirim (%4.9), mide bulantısı (%9) ve tikslenme (%10.8) sorunları yaşadıklarını belirtmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre süt tüketiminde istenilen düzeye ulaşılamaması, sütün insanlarda bir hassasiyet oluşturmasıyla ilgili olmadığını ve daha çok bireylerin süt içme alışkanlığı kazanamamalarından kaynaklandığını göstermektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin %63'ü toplumun süt içme konusunda yeterince teşvik edilmediğini belirtirken, toplam 65 öğrenci (%23.81) bu konuda bir fikir beyan etmemiştir. Toplumun süt içmeye teşvik etmedeki en etkili yöntemler ise eğitim/seminer (%38.83), sosyal medya (%28.57) ve kamu spotu (%26,37) olarak belirlenmiştir. Şimşek ve ark. (2005) katılımcılardan sadece %7'sinin toplumun süt içme konusunda teşvik edildiğini ve %19'unun konuyla ilgili bir düşüncelerinin olmadığını, Para ve ark. (2018) da öğrencilerin %82.1'inin toplumun süt içme konusunda yeterince teşvik edilmediğini belirttiklerini bildirmişlerdir. Yapılan bu anket çalışmalarında, toplumun süt içme konusunda tam anlamıyla teşvik edilmediği görülmektedir. Şimşek ve ark. (2005) içme sütü tüketimini teşvik etmek için yapılan reklam ve bilgilendirme faaliyetlerini tüketicilerin yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Bakanlıklar,

üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları bu tür araştırmaların sonuçlarıyla ilgilenmeli, düzenledikleri eğitimlerin geri dönüşlerinin toplum ve bilhassa gençler üzerinde oluşturduğu etkileri iyi tespit etmeli ve yapacakları nitelikli çalışmalarla da farkındalığın artmasına daha fazla katkı sunmalıdırlar. Toplumun süt içmeye teşvik edilmesinde bu araştırmada en etkili uygulamanın eğitim/seminer olarak belirlenmesi, üniversite gençliğinin eğitim programlarından beklentilerini gözler önüne sermektedir. Çağımızın en etkili kitle iletişim araçlarından olan sosyal medya günümüzde birçok kişi tarafından kullanılmaktadır. Elektronik haberleşmede sıkça kullanılan bilgisayar, tablet ve cep telefonu ile gençlerin çok zaman harcamaları ebeveynler tarafından eleştirilmesine rağmen, gençlerin bu tür bilgilendirmeleri rastgele bilgilerin paylaşıldığı internet siteleri hariç olmak üzere sosyal medya üzerinden takip etmeleri sevindirici gelişmeler olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak; yeterli ve dengeli beslenmede çok önemli bir yere sahip olan içme sütü tüketiminin Tatvan Meslek Yüksekokulu öğrencileri için oldukça düşük olduğu ancak konferans ve seminer gibi faaliyetlerle bireylerin bilinç düzeylerinin artmasının içme sütü tüketimini de zamanla arttırabileceği tespit edilmiştir. Resmi ve resmi olmayan paydaşların konuyu ciddi manada sahiplenerek ve günümüzün modern teknolojik imkanlarından da faydalanarak, toplumumuzun süt tüketimini arttırıcı ve bireylerin küçük yaşlardan itibaren süt tüketim alışkanlığı kazanmalarını sağlayıcı faaliyetler konusunda daha fazla etkinlikte bulunmaları gerekmektedir. İlgili kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ancak yaygınlaştırılarak planlı bir şekilde uygulanması gereken afiş, broşür, sosyal medya gibi reklam araçları ve seminer, panel, sempozyum, kongre gibi eğitim faaliyetleriyle işitsel/görsel olarak bilgiyi alma ve kavramada yüksek bir potansiyele sahip olan üniversite öğrencilerine yönelik bilgilendirme çalışmalarının arttırılması konunun öneminin anlaşılabilmesi ve halk sağlığının korunmasına yönelik vereceği katkı açısından yararlı olacaktır. Bu faaliyetlerle çay, kahve ve yüksek enerji veren içeceklerin zararları hakkında toplumda farkındalık oluşturularak tüketimlerinin azaltılması ve buna karşın düzenli süt tüketiminin arttırılması hedeflenmelidir.

Kaynaklar

- Ayar A, Demirulus H, 2000: Eğitim çağındaki gençlerin süt ve süt ürünleri tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Gıda*, 25(5), 371-376.
Baysal A, 2014: Beslenme. Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

- Çebi K, Özyürek S, Türkyılmaz D, 2018: Süt ve süt ürünleri tüketiminde tüketici tercihlerini etkileyen faktörler: Erzincan ili örneği. *Tarım Bilimleri Derg*, 28(1), 70-77.
Çelik Y, Karlı B, Bilgiç A, Çelik Ş, 2005: Şanlıurfa ili kentsel alanda tüketicilerin süt tüketim düzeyleri ve süt tüketim alışkanlıkları. *Tarım Ekonomisi Derg*, 11(1), 5-12.
Çetinkaya A, 2010: Kafkas üniversitesi öğrencilerinin içme sütü ve süt ürünlerini tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi. *Atatürk Üniv Veteriner Bilimleri Derg*, 5(2), 73-84.
Demirci M, 2007: Beslenme. Yenilenmiş 3. Baskı, Onur grafik, Topkapı, İstanbul.
Demirci M, Şimşek O, 1997: Süt işleme teknolojisi. Hasat Yayıncılık, İstanbul.
Durmaz H, Sağun E, Tarakçı Z, 2002: Yüksekokul öğrencilerinin içme sütü tüketim alışkanlıkları. *Yüzüncü Yıl Üniv Veteriner Fakültesi Derg*, 13(1-2), 69-73.
Graulet B, Martin B, Agabriel C, Girard CL, 2013: Vitamins in milk. In "Milk and Dairy Products in Human Nutrition", Ed; Park YW, Haenlein GFW, John Wiley&Sons Ltd, Chichester, West Sussex, UK.
Gün İ, Orhan H, 2011: Süt ve ürünleri tüketicilerinin etiket bilgi düzeylerinin incelenmesi. *İğdir Üniv Fen Bilimleri Enstitüsü Derg*, 1(1), 45-51.
Handford CE, Campbell K, Elliott CT, 2016: Impacts of milk fraud on food safety and nutrition with special emphasis on developing countries. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 15(1), 130-142.
Jianqin S, Leiming X, Lu X, Yelland GW, Ni J, Clarke AJ, 2016: Effects of milk containing only A2 beta casein versus milk containing both A1 and A2 beta casein proteins on gastrointestinal physiology, symptoms of discomfort, and cognitive behavior of people with self-reported intolerance to traditional cows' milk. *Nutrition Journal*, 15, 1-16.
Kahraman EM, 2016: İçme sütü tüketim alışkanlıkları ve marka seçiciliğinde etkili faktörlerin analizi: İzmir ili örneği. Doktora tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
Karagözlü N, Karagözlü C, Karaca S, Eren S, 2005: Üniversite öğrencilerinde süt ve ürünleri tüketim alışkanlıkları ve beslenme bilinçleri üzerine bir araştırma: Celal Bayar Üniversitesi Mühendislik Fakültesi örneği. *Celal Bayar Üniv Fen Fakültesi Derg*, 1(2), 101-108.
Karakaya E, Akbay C, 2014: İstanbul ili kentsel alanda tüketicilerin açık ve paket süt tüketim alışkanlıkları. *Tarım Ekonomisi Derg*, 20(1), 17-27.
Kurajdova K, Táborecka-Petrovicova J, 2015: Literature review on factors influencing milk purchase behaviour. *International Review of Management and Marketing*, 5(1), 9-25.
Liem DG, Bolhuis DP, Hu X, Keast RSJ, 2016: Influence of labeling on Australian and Chinese consumers' liking of milk with short (pasteurized) and long (UHT) shelf life. *Journal of Dairy Science*, 99(3), 1747-1754.
Metin M, 2001: Süt teknolojisi, sütün bileşimi ve işlenmesi. Ege Üniv Müh Fak Yay No: 33, 1. Bölüm, Genişletilmiş 4. Baskı, Ege Üniv Basımevi, Bornova, İzmir.

- Ocak S, Önder H, 2014: Süt ürünlerinde tüketici tercihini etkileyen faktörler ve gıda güvenliği bilinci. *Hayvansal Üretim*, 55(2), 9-15.
- Özgül E, Aksulu I, 2006: Ambalajlı gıda ürünlerinde tüketicilerin etiket duyarlılığındaki değişimler. *Ege Akademik Bakış Derg*, 6(1), 1-10.
- Para G, Ülger İ, Kaliber M, 2018: Erciyes Üniversitesi öğrencilerinin süt tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Iğdır Üniv Fen Bilimleri Enstitüsü Derg*, 8(1), 329-339.
- Pereira PC, Vicente F, 2017: Milk nutritive role and potential benefits in human health. In "Nutrients in Dairy and Their Implications for Health and Disease", Ed: Watson RR, Collier RJ, Preedy VR, Chapter 13, 161-176, Academic Press, London, UK.
- Sancak YC, İşleyici Ö, Tuncay RM, 2019: Süt ve süt ürünlerinde kimyasal kalıntı problemi ve sağlık üzerine etkileri. *Türkiye Klinikleri Food Sciences-Special Topics*, 5(1), 120-132.
- Selçuk Ş, Tarakçı Z, Şahin K, Coşkun H, 2003: Yüzüncü Yıl Üniversitesi lisans öğrencilerinin süt ürünleri tüketim alışkanlıkları. *Yüzüncü Yıl Üniv Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Derg*, 13(1), 23-31.
- Sevindi T, Yılmaz G, İbiş S, Yılmaz B, 2007: Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin beslenme ve kahvaltı alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Derg (TSA)*, 11(3), 77-90.
- SPSS, 2013: IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp.
- Şimşek B, Açıkgöz İ, 2011. Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin içme sütü tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniv Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Derg*, 21(1), 12-18.
- Şimşek O, Çetin C, Bilgin B, 2005: İstanbul ilinde içme sütü tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Derg*, 2(1), 23-35.
- Tarakçı Z, Selçuk Ş, Şahin K, Coşkun H, 2003: Üniversite öğrencilerinin içme sütü tüketim alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniv Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Derg*, 13(1), 15-21.
- Tekinşen OC, 1997: Süt ve ürünleri teknolojisi. Selçuk Üniv Veteriner Fakültesi Yayınları, Selçuk Üniv Basımevi, Konya.
- Thorning TK, Raben A, Tholstrup T, Soedamah-Muthu SS, Givens I, Astrup A, 2016: Milk and dairy products: good or bad for human health? An assessment of the totality of scientific evidence. *Food & Nutrition Research*, 60(1), 32527, 1-11.
- Yalçın M, Argun MŞ, 2017: Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin süt ve süt ürünleri tüketim alışkanlıklarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Bitlis Eren Üniv Fen Bilimleri Derg*, 6(1), 51-60.
- Yılmaz E, Özkan S, 2007: Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarının incelenmesi, *Fırat Sağlık Hizmetleri Derg*, 2(6), 87-104.

*Yazışma Adresi: Hakan SANCAK,

Bitlis Eren Üniversitesi, Tatvan Meslek Yüksekokulu, Gıda İşleme Bölümü, 13200 Tatvan/Bitlis, Türkiye.
e-mail: hsancak@beu.edu.tr